

Dying for Danzig?

In het recente NAVO-debat zaten elementen, die herinnerden aan de lafste periode uit de geschiedenis van de eentwintigste eeuw. "*Upper-Silesia is not worth the bones of a British soldier.*" Waarom een veiligheidsgarantie afgeven aan morzelige volkeren en volkjes en veraf gelegen meervoudig geclaimde gebieden? Enkele maanden later zou de geschiedenis zelf met het meest bloedige 'daarom' het antwoord geven.

De opkomst van het neo-nationalisme in ons land

Centraal onderwerp van de verkiezingsstrijd in 1998 zal worden het neo-nationalisme van de VVD. Zeker: een gedeelte van de achterban van de huidige leiding knarsetandt bij het opgeven van de traditionele positie van deze beweging, die soms in doorslaggevende mate haar stempel kon zetten op die tegelijkertijd pro-Europese en pro-Atlantische rol van ons land. Een ander gedeelte zal op hoge toon achter de VVD-leiding gaan staan en door steeds harder te roepen hopen, dat de eerdere eigen uitspraken vergeten worden. We hebben daar beschamende voorbeelden van. "*Urges member parliaments to express their formal support for the early resourced enlargement of NATO*", zei de Noord Atlantische Raad in mei vorig jaar, en werd daarin enthousiast bijgevallen door menig VVD-afgevaardigde.

Maar ja, als je de kennelijke kloof ziet tussen het oordeel van 'Haegsche kringen' en de in opiniepeilingen tot uit-

drukking komende volkse perceptie van "eindelijk eens iemand, die durft te vragen, wat óns belang bij dat alles is!", dan is er veel moed voor nodig om te rebelleren.

Het loont kennelijk om de uitgangspunten, die een halve eeuw bepalend zijn geweest voor onze internationale positionering, ter discussie te stellen. In de verkiezingsstrijd voor de provinciale staten ging het om de reductie van onze ontwikkelingshulp en de aanscherping van het asielbeleid. In de komende verkiezingsstrijd zal het gaan om de mate, waarin wij in het gezamenlijke Europese buitenlandse beleid uit de vrijblijvendheid willen treden, of wij door de invoering van de 'euro' een stuk autonomie op financieel-economisch terrein willen inleveren, (wederom) over de hoogte van de ontwikkelingshulp, over toelatingsbeleid vreemdelingen, over de integratieproblematiek, over onze decliname aan vredesoperaties, over de uitbreiding van de NAVO. Zo nu en dan nog een beetje appelleren aan anti-Duitse sentimenten kan daarbij ook geen kwaad.

Denk aan het zogenaamd citeren door de VVD-leider van de woorden van Bondskanselier Kohl bij diens aanvaarding van een eredoctoraat in Leuven. Bolkestein presteerde het een vredesoproep te verdraaien tot een geweldsdreiging.

Het debat van de afgelopen weken over de NAVO was voor de VVD nodig om

de verkiezingsstrijd te kunnen ingaan met als ondertoon, of misschien wel boventoon: Nederland, let op uw – eigen – saeck!

Het lijkt wel alsof de VVD zich voorbereidt op een verkiezingsstrijd met als ondertoon: Al die fratsen en frutsels van de sociaal-democratische en christen-democratische 'softies' van de afgelopen decennia hebben ons op een pad gebracht, waarop we als Nederland niet verder moeten gaan. Braaf is genoeg en het is nu de hoogste tijd om aan het behoud van onze eigen identiteit te denken, aan de versterking van ons belang, aan de terugkeer naar dat land, waar de zaken op orde waren, proper, voorspelbaar en de straat van de Amsterdamse koopman – de Herengracht – meer in aanzien was dan de Keizersgracht.

Er staat intussen meer op het spel dan een 'land-slide' overwinning van de VVD. En dat betreft volgens mij de vraag met welke grondhouding de Nederlandse samenleving de volgende eeuw ingaat. Zetten wij ons naoorlogse beleid van Europeanisering en internationalisme voort, op een moment dat het erop aan komt om "de eeuw te winnen, of te verliezen"? Houden wij vast aan die sedert midden jaren zestig ook onder invloed van de kerken gewortelde notie, dat ook een verre naaste mijn broeder is? Of constateren wij, dat de automatismen van globalisering en de onmacht om verder weg orde te scheppen, vooral moeten leiden tot het op orde brengen van het eigen herkenbare huis?

Spoken? Ik sluit niet uit, dat als puntje bij paaltje komt, de Angelsaksisch georiënteerde leider van de liberalen, niet tot een echte 'roll back' van de naoorlogse Nederlandse positionering wil komen, en de brede gevoelens in de

Nederlandse samenleving primair voor electoraal gewin gebruikt, maar het is zeer de vraag, of de opgeroepen en gestimuleerde gevoelens dan nog beheersbaar zijn. In de ziel van de Nederlandse burger heeft altijd al een spanning gezeten tussen het heimwee naar het veilige thuis tussen Duinen en Duitsers en de nieuwsgierigheid naar wat er over de einder daagt. "*Navigare necesse est.*" Die spanning kan juist in een reactie op de over ons heen dende globale globalisering en de onzekerheid van de Europeanisering gemakkelijk in een '*splendid isolation*' neerslaan.

Bij een nog royalere VVD-participatie in een volgend kabinet zullen we in ieder geval rekening moeten houden met afwezigheid van initiatieven, die de Europese eenheid verdiepen, met een verdere reductie van ontwikkelingshulp (waar blijven de actiegroepen?), bij een aangescherpt asielbeleid, bij een zeer grote terughoudendheid terzake vredesoperaties. Minister Voorhoeve zullen we in ieder geval in een volgend kabinet niet terug zien. Het cinde, of de drastische reductie van het voor de laatste decennia zo kenmerkende internationalisme?

Er zijn andere landen, waar eenzelfde proces heeft plaatsgevonden. Denk aan Canada, en Australië.

De verkeerde antwoorden

De verleiding is groot om alleen maar in emotionele en morele termen die tendens te gaan bestrijden. Soms is het effect dan alleen maar averechts. Denk aan de provinciale statenverkiezingen van twee jaar geleden. Anderen verkiezen het zwijgen, omdat aan Europa, ontwikkelingshulp en vredesmissies toch geen – electorale – eer is te behalen. Ook die benadering is niet verstandig. Ze is een beetje laf, maar ze gaat

ook voorbij aan het feit, dat de keuze voor internationalisme opnieuw gefundeerd dient te worden in wezenlijk veranderde omstandigheden en tegen de achtergrond van niet eens onbegrijpelijke gevoelens en angsten. Ze gaat ook voorbij aan het feit, dat ieder electoraal onderzoek uitwijst, dat juist in de eigen electorale achterban – misschien minder het eigen kader – de zorg over verloedering van de eigen samenleving door buitenlandse invloeden en vooral het verlangen een contrapunt te hebben van rust, orde en herkenbaarheid tegenover die grote penetrerende buitenwereld heel erg sterk is, minstens even sterk als in het VVD-electoraat. Tel uit je verlies CDA! Op iedere spreekbeurt zitten we klem tussen de bijbelse notie van hoe we de vreemdeeling in ons midden dienen te behandelen en de verhalen, de opstand soms, over het misbruik van de gastvrijheid, het onrecht van de verlening van vermeende of echte voorkeursposities, de onvrede en de onmacht. Sommigen komen daarom in de verleiding om nadrukkelijk zelf ook vraagtekens te zetten bij de Europeanisering, het asielrecht, de internationale engagementen.

Deze optie als reactie op de dreigende cultuurbreuk in de Nederlandse opstelling ten opzichte van het buitenland staat niet alleen op zeer gespannen voet met onze uitgangspunten, ze is bovendien electoraal ook contraproductief. Recente ervaringen hebben wel één ding duidelijk gemaakt: als het CDA een standpunt gaat innemen, dat vrijwel identiek is aan dat van een andere bedreigende partij, weerhoudt dat de kiezers niet om naar die partij over te gaan, maar stimuleert dat juist: als het dan toch geen verschil meer uitmaakt, dan stem ik maar meteen VVD!

Recht doen aan nieuwe realiteiten

Het antwoord op de neiging tot neo-nationalisme is niet de emotionele en morele afwijzing zonder meer, noch het verzwijgen van de eigen keuzes voor Europa en internationale betrokkenheid, noch de accommodatie. Het antwoord moet te vinden zijn in een fundamentele analyse van de achtergronden van de verschuiving en in een tegen die achtergrond geplaatste herformulering van onze standpunten; een herformulering, die uitgangspunten als gerechtigheid en solidariteit wel volledig recht doet. Ik denk, dat de enig vruchtbare benadering er een is, die uitgaat van de realiteit ook hier van die dubbele breuk in onze samenleving: de objectieve factoren, 'de Umwelt' verandert radicaal, en tegelijkertijd verandert het denken van de mensen in gelijke mate. Dat, zo is in deze rubriek meerdere keren beweerd, geeft die revolutionaire dimensie aan de veranderingen in onze tijden. Een industriële revolutie speelde zich nog grotendeels af in een geestelijk landschap, dat redelijk stabiel was, en de Verlichting kwam op in een maatschappij, die niet tegelijkertijd op zijn kop werd gezet door bijvoorbeeld radicale veranderingen in de agrarische en industriële technieken. De veranderingsprocessen, die wij heden ten dage meemaken worden nu eenmaal ten diepste gekenmerkt door het samengaan van die objectieve en subjectieve componenten.

Op het terrein van de buitenlandse politiek is dit wel heel gemakkelijk duidelijk te maken. De objectieve factoren variëren van het wegvallen van De Dreiging tot de chaotisering van belangrijke gebieden in de wereld, van de vrijwel onopgemerkte ontwikkeling van

een heel nieuwe generatie wapens en communicatiemogelijkheden tot het vervagen van de grenzen tussen gewone en door staatssoevereiniteit gelegitimeerde criminaliteit (het ontstaan van roversnesten), van al die elementen, die wij gemakshalve samenvatten onder de noemer 'globalisering' tot de plotselinge toestroom van private financiële middelen, een veelvoud van de ontwikkelingshulp, naar een aantal arme landen ('nieuwe rijken'). Het is althans een volledige opsomming. De subjectieve factoren zijn moeilijker benoembaar, maar daarom niet minder reëel. Daar is als grootste verworvenheid in het denken van de burgers in de afgelopen vijftig jaar het besef van de universaliteit van de mensenrechten.

Daar is de aanspreekbaarheid bij velen op de humanitaire nood van vluchtelingen en hongerslijders, daar is vooral het vervallen van het gevoel van afstand in de relatie met andere continenten (de doorbraak van de intercontinentale vakantie ook als psychologisch fenomeen), maar daar is ook onmiskenbaar een gevoel van onbestendigheid, bij sommigen een zich bedreigd voelen, van onzekerheid en van toeschrijving van veel oorzaken van verloedering en neergang aan krachten vanuit het buitenland. Globalisering mag dan objectief, met name economisch, allereerst te kwalificeren zijn als een kans, maar in de beleving van heel wat mensen ligt de vraag op de lippen bestorven: "Waar gaat het eigenlijk naar toe?"

Het dilemma en de paradox van de nieuwe internationale realiteit is, dat het tot gevolg heeft gehad een her-

waardering van de vertrouwdeheid, de eigen veilige plek, de eigen identiteit. Dat ligt dicht bij gevoelens van beschermen, afstand nemen, afsluiten. Een politiek, die geen rekening houdt met deze realiteiten is hooghartig en irrelevant.

De test van de vredesoperaties

Er zullen weinig terreinen zijn, waarop de paradoxen van onze cultuurbreuk scherper tot uitdrukking komen dan bij vredesoperaties. Het nieuwe bewustzijn van verzet tegen schending van mensenrechten tezamen met de visuele nabijheid, 'real time' bovendien, van die schending via de elektronische media, creëert bij velen nog een appel, een verzet. Ook hier doen zich overigens

---

Centraal onderwerp
van de
verkiezingsstrijd
in 1998 zal
worden het
neo-nationalisme
van de VVD.

---

afstompingsverschijnselen voor. Maar tezelfder tijd moet dat appel gerealiseerd worden in een cultuur, waarin geen plaats is voor pijn, opoffering, verminking, laat staan sterven. "Look what they have done to your son, Ma!" was al het symboliserende protestlied uit het Amerika van de jaren zeventig. In de jaren negentig zijn dat

de levende beelden geworden van de aan palen vastgeketende VN-soldaten in Bosnië, van de Amerikaanse piloten in de kerkers van Bagdad, van de 'body bags' op de terugkeerbases.

Een samenleving, die het als de Franse opbracht om miljoenen van haar zonen te laten sterven in Sedan en Verdun, bij het Kanaal en in Normandië, in Dien Bien Phoe en bij Oran; zo'n samenleving staat lichtjaren van ons af. En hetzelfde geldt voor de Amerikaanse maatschappij onder president Wilson, die bereid was haar zonen – in grote getale

– op de Europese slagvelden te laten sneuvelen “to make the world safe for democracy”.

In die merkwaardige augustusweken van 1990, in die weken van ambtelijke uitdunning en normale stilte, was ik nauw bij de coördinatie van het Nederlands beleid in de Golfoorlog betrokken. Het dagelijkse ochtendberaad werd gehouden op basis van geheime telegrammen uit Bagdad en Washington, uit Tel Aviv en Riyad. Het was voor velen een schok dat de relevante en actuele gegevens beter ‘s ochtends voor vertrek naar kantoor thuis van het CNN-scherm geplukt konden worden. Buitenlandse politiek nam definitief afscheid van de salon en kwam op de straat! Oorlog werd van een feit een menselijk gezicht; de vervolgte Chinees, die ene uit dat miljard is geen ‘*faits divers*’ meer, maar heeft een naam gekregen, en een adres. Maar de interventie, de vredesactie, het ordeherstel is van een topconferentie een vertrekkende vriend geworden, een op een landmijn gereden buurman, een krijgsgevangen geraakte dochter, een goede kennis, die kennelijk de kluts kwijt is geraakt bij zijn toast met de vijand. Want in die ‘*real time*’ visualisering is iedereen een bekende, heeft een gezicht, woont in de buurt.

Technologie, multiculturalisering, Europa en de globalisering; zij roepen de tegenvraag op naar het eigen thuis, de eigen identiteit. De Duitse oud-president Von Weizsäcker had het in zijn rede in het najaar van 1996 aan de Katholieke Universiteit Brabant over “De economie trekt de hele wereld rond, het volk blijft achter.”

De cultuur van zelfverwerkelijking, individualisme en hedonisme legt een slagboom voor iedere politiek, die

offers vraagt in de steer van het nemen van levensbedreigende risico's. De slagboom wordt even opgelicht, als we zien, dat interventie nodig is om bloedvergieten te stoppen, chaos te bedwingen, recht te herstellen, onze gevoelens van onmacht in confrontatie met onrecht te doorbreken. Maar hij valt weer gemakkelijk dicht, als we met de ogen op de feiten van de prijs van de interventie gedrukt worden.

De vraag naar het ‘*dying for Danzig*’ stelt zich opnieuw, nu niet uit onverschilligheid, maar uit bangheid.

De twijfel over verdergaande Europeïsering en de beslissende doorbraak naar het federale model breekt door bij het wegvallen van de bedreiging, het verbleken van de collectieve herinnering aan de Europese broederoorlogen, en de herwaardering van ons eigen huis, dat wel op orde is.

Het ongenoegen over te gemakkelijke concurrentie, te open grenzen, te weinig inburgering, te veel getto's uit zich in zorg, soms ongenoegen over integriteit en identiteit van onze samenleving. Grensoverschrijdende ideologieën zijn verdacht geworden. Bangheid, twijfel, en ongenoegen zijn realiteiten, die de politiek niet met ontkenningen of veroordelingen tegemoet kan treden.

De Nederlandse regering – het is door hun vijanden en hun vrienden onderstreept – heeft bij de herijking van het buitenlands beleid een gigantische kans laten lopen om onder dat beleid een nieuw fundament te leggen, dat echt rekening hield met die nieuwe premissen. Nu beperkt het zich tot wat gewauwel over al dan niet verlicht ‘eigen belang’.

Het behoud of de terugkeer van het internationalisme in de prioriteitstelling

van de Nederlandse burgers kan er alleen maar komen, als recht wordt gedaan aan die opkomende vraag naar behoud van het eigene en een overzichtelijke, beheersbare, degelijke samenleving. Alleen tegen de achtergrond van de legitimiteit van die behoefte kan de realiteit van de globalisering en de moraliteit van de internationale lotsverbondenheid politiek vertaald worden.

Er is een nieuwe cocktail nodig

Behoud en herstel van het internationalisme in de Nederlandse samenleving vraagt derhalve een veelvoudige en samenhangende aanpak. Het gaat daarbij om in ieder geval zes elementen.

Soevereiniteit en identiteit zijn niet vies

Daar is op de eerste plaats de markering van onze eigen soevereiniteit en de invulling van die eigenheid. Wat willen we echt houden? De Nederlandse bevolking heeft zich nooit zwaar verdiept in haar eigen karakteristieken en het lied 'Wien Neêrlands bloed door daad'ren vloeit' is maar een kort leven beschoren geweest. Gelukkig, gelukkig. Er is geen samenhangend verhaal van: dit is onze identiteit.

Maar er zijn wel elementen, die die identiteit vormen. De rede, die drs. E. Heerma gehouden heeft bij de opening van het academisch jaar aan de Universiteit van Twente, en die is verschenen in de uitgave van Christen-Democratische Verkenningen van november 1996 getuigt daarvan. In dat artikel met de titel 'De landgenoten van Vermeer' noemt Heerma als kenmerken vrijheid, geloof en levensbeschouwing, pariteit en gemeenschapszin. Hij verwijst daarbij ook naar de uitspraak van professor Hirsch Ballin, dat soevereiniteit eerder een opdracht

is dan een eenmalige verworvenheid. Het is een opdracht, zegt Hirsch Ballin, aan de staat om burgers recht te doen! Kenmerkend voor onze identiteit daarbij zijn, zegt Heerma, juist onze open grenzen. Die hebben de Nederlandse identiteit juist gevormd en niet geschaad.

Dezerzijds is ook in deze rubrieken juist steeds gewezen op het intercontinentalisme als te behouden en te versterken element van die Nederlandse identiteit, juist in een vergroot en verdiept Europa.

Invulling dus van het subsidiariteitsprincipe. En dan gaat het om eigenheid en eigen bevoegdheden, zaken die we zelf kunnen verzorgen, ook al onderscheiden die zich niet van anderen, moeten we zelf blijven verzorgen. Minister-president Lubbers heeft al duidelijk gezien, dat het onvoldoende inhoud geven aan dat subsidiariteitsbeginsel juist de arrangementen op bovennationaal niveau zou gaan bemoeilijken.

Het Europa-debat kan en zal in Nederland, ook in de verkiezingsstrijd, gevoerd worden aan de hand van het subsidiariteitsprincipe.

Geen blauwdrukken

Het tweede element betreft het weerstand bieden aan de verleiding van de schematisering en vooral het eenrichtingsverkeer van de gewenste ontwikkelingen. Er is niet zoiets als een langzame maar zekere opgang naar een wereldfederatie – de doelgebonden mondiale arrangementen zoals de Bretton Woodsinstellingen zijn zoveel meer succesvol dan constructies als die van de Verenigde Naties -, het is zelfs de vraag, of het nu zo aansprekend is uitvoerige blauwdrukken te maken van de staatkundige inrichting van Europa

over vijftientwintig jaar. Het rapport 'Publieke Gerechtigheid en de Europese Unie' van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA wijst in dit verband terecht op irrationaliteiten in nationale constituties, zoals het behoud van monarchieën in democratische staatsbestellen of de bevoegdheid van de Franse president terzake het gebruik van de *'force de frappe'*.

Wie spreekt over een federaal Europa moet zich realiseren, dat daar geen eenduidige formule model voor staat, en dat de ontwikkelingen op ons continent zelf *sui generis* formules onvermijdelijk zullen maken. Zie in dit verband ook het rapport 'Waarheid en waardigheid - civil society en samenwerking in Europa' van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA. "Institutionele verbeteringen ... Niet op basis van ideologische blauwdrukken, maar zoals is geopperd door de bedenkers van het *'civil society'*-concept, door geleidelijke hervorming die gebruik maakt van reeds aanwezige positieve tendensen." Het goed verstaan van het federale concept betekent bovendien ook de mogelijkheid van het terugleggen van eerder federale bevoegdheden op een nationaal niveau, of lager. Misschien zal het gemeenschappelijk landbouwbeleid voor een gedeelte gehernationaaliseerd kunnen worden. De grote beweging, die een beetje aan ons land voorbij lijkt te gaan, van herwaardering van de regio's in Europa is ook zo'n gedeeltelijk contraire beweging, die juist alle ruimte moet krijgen, wat mij betreft ook in ons land.

Juist die nuanceringsen, die flexibiliteit, die acceptatie van omkering van deel-

processen kan mensen bevrijden van de angst, dat alles eenduidig wijst in de richting van verlies aan eigenheid en eigen bevoegdheden.

De valse paradox

Maar daarom moet ons Europees en ten dele ook ons internationaal engagement gestoeld worden op een opnieuw

---

Het Europa-debat kan en zal in Nederland, ook in de verkiezingsstrijd, gevoerd worden aan de hand van het subsidiariteits- principe.

---

gefundeerde argumentatie. Herfundering? We zijn vergeten, dat de belangrijkste impuls voor de Europese eenwording en de NAVO-alliantie juist was het behoud van de eigenheid, de eigen zeggenschap, de vrijheid. Een beetje nationale soevereiniteit moest worden ingeleverd om met kracht de militaire dreiging en later de economische marginali-

sering te weerstaan.

Opnieuw is niet aan de orde inleveren van soevereiniteit óf behoud van identiteit en eigen zeggenschap maar samenwerken, accepteren van bindingen en verplichtingen juist ter wille van behoud van eigen welvaart, stabiliteit, veiligheid, identiteit. De noodzaak van een Europese aanpak van de criminaliteitsbestrijding spreekt hier het duidelijkst.

De verloedering van onze samenleving tegengaan lukt juist alleen door de acceptatie van vormen van Europese supranationale criminaliteitsbestrijding, als die criminaliteit zelf maximaal gebruik weet te maken van de globalisering en het Europese vrije verkeer van goederen en personen.

De christen-democratie heeft in het Europa-debat lang kunnen teren op een zekere mate van vanzelfsprekendheid. De combinatie van externe bedreiging,

historisch beset en morele premissen heeft krachtig en lang gewerkt. Maar de cocktail lijkt wat uitgewerkt, nu de externe bedreiging verflauwd is, meer dan driekwart van de kiezers van na de oorlog is en de noties van het christelijk avondland weggeseculariseerd zijn. Dat wil niet zeggen, dat er niet vanuit overwegingen van eigen belang, toekomstdenken en de uitgangspunten van de internationale publieke gerechtigheid niet opnieuw krachtige en doorslaggevend argumenten te formuleren zijn. Dat is dan ook de opdracht. En dat geldt *mutatis mutandis* ook onze andere internationale engagementen van de vernieuwing van de NAVO als chaosbestrijder tot de ecologisering van de ontwikkelingshulp.

Wat willen we echt?

Er is nog iets anders dat, in het verlengde hiervan, nieuwe aandacht verdient. Dat is de scherpe formulering van de doelstellingen van ons Europees en internationaal engagement.

In het debat over Europa heeft de argumentatie van de noodzaak steeds voorop gestaan, maar veel te weinig de vraag, wat wij als Nederland willen inbrengen en via die inbreng willen bereiken. Het Wetenschappelijk Instituut is al enkele jaren bezig systematisch over de inrichting van het Europese Huis te publiceren, niet als een aardig legospelletje, maar om indringend te proberen zaken, die wij in de eigen samenleving van belang vinden, ook op Europees niveau gerealiseerd te krijgen. Denk aan de studies over de positie van het maatschappelijk middenveld op Europees niveau, het principe dus van de horizontale subsidiariteit, denk aan de recente studie over het mediabeleid en het onderwijs in Europees kader, denk aan de inzet voor de sociale paragraaf.

De fout, die wij maken, is dat we dit soort onderwerpen wel eens aan de orde stellen bij de Europese verkiezingen. Maar wat wij ook in Europa willen terugvinden aan herkenbaarheid, dienen wij in de nationale verkiezingscampagnes en in de nationale verkiezingsprogramma's naar buiten te brengen. De weerstand tegen verdere Europeanisering zal minder worden, als er meer van onszelf in de Europese constructies is terug te vinden. En dat geldt ook andere internationale engagementen. Zo is een nationaal debat noodzakelijk over wat we nu eigenlijk met onze ontwikkelingssamenwerking exact willen bereiken. De sfeer van 'doe wel, en zie niet vooruit' zal zich bij de komende kabinetsformatie keren tegen de continuering van de internationale solidariteit.

Realisme en deskundigheid

Daarnaast gaat het ook bij morele premissen om realisme en deskundigheid. Dat is in sommige kringen kennelijk nog steeds iets van de tweede orde. Wie bijvoorbeeld op grond van internationale solidariteit deelname aan vredesoperaties bepleit, heeft de dure plicht de militaire risico's af te wegen, de alternatieven in beschouwing te nemen, de exacte voorwaarden te formuleren. De situatie bijvoorbeeld in het gebied van de grote meren in Afrika eist op grond van de menswaardigheid interventie, geen resignatie, geen onverschilligheid, maar wel een grondige kennis van de risico's en voorwaarden voor een effectieve inzet. Als we de recente studie van professor Van Staden van het Instituut Clingendael volgen, heeft het daar exact aan ontbroken bij de internationale inzet rond Srebrenica. Het ideaal van de Europese verzoening bevrijdt ons niet van de verplichting

een zakelijke discussie over de Economische en Monetaire Unie te voeren. Het recht doen aan de gegronde aspiraties van de volkeren aan de andere kant van Duitsland om ook eindelijk tot onze veiligheids- en waardenordeningen te mogen toetreden, ontheft ons niet van de verplichting om de zakelijke tegenwerpingen ook zorgvuldig te wegen.

De grootste vijand van idealisme is gebrek aan deskundigheid, zo hebben wij in de afgelopen decennia mogen ervaren.

Moreel leiderschap

Maar de doorslaggevende factor bij alle beslissingen, die de korte termijn overstijgen, pijn doen, risico's inhouden is het moreel leiderschap vanuit de politiek. Dat geldt in het bijzonder, zoals we uit de geschiedenis van deze eeuw weten, de buitenlandse politiek.

Dat is iets anders dan populariteit, dat is ook iets anders dan intellectualiteit. Beide ingrediënten zijn in de huidige regering voorhanden. Het is wellicht

ongepast om de vergelijking te maken met het gezag en het leiderschap van mensen als Kooijmans en Lubbers. Maar een lichte verwijzing naar 'Wordt Vervolgd' in de Volkskrant mag. Daarin werd met een zeker heimwee teruggekeken naar de politiek van Kooijmans en werd over het huidige beleid de conclusie

getrokken "In geen enkele zaak speelt Nederland nog een voorhoederol."

Voor de christen-democratie is wel de les, dat zij haar grote traditie op het gebied van de Europeanisering en internationaliteit ook vertaalt in rekrutering van toekomstig internationaal-politiek

leiderschap, ook als op dit moment Europeanisering en internationalisme niet tot de tophema's van de politieke profilering behoren.

Even ging de laatste weken weer dat spook door ons land rond: dat spook van neo-nationalisme. Het spook zal zich in de komende dertien maanden moeilijk laten verjagen. En als dat in die periode niet lukt, wordt het fantoom realiteit.

Er is, juist van de zijde van de christen-democratie, een antwoord nodig. Dat antwoord is beslist, deskundig, nieuw en principieel. Dat antwoord gaat in op legitieme zorgen van burgers, maar er is geen plaats voor een terugval op de stelling, dat de Europese eenwording nu wel station Terminus heeft bereikt. Er is nog minder plaats voor de stelling, of moeten we zeggen, het gevoel, dat de burgers van het Midden-Europa van de eenentwintigste eeuw genoegoeden te blijven nemen – om de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, mevrouw Albright te citeren – met de scheidslijnen, die door het Rode Leger in 1945 zijn getrokken. De vraag naar het waarom van de inzet voor morzelige volkeren ver weg, was deze eeuw al één vraag teveel; een tweede keer zou ten diepste onrecht betekenen en in een chaotiserende wereld wellicht onherstelbaar zijn.

Mr. J.J.A.M. van Gemip

**Het spook van het
neonationalisme zal
zich de komende
dertien maanden
moeilijk laten
verjagen.**
